

תמצית משנה ברורה

סימן ל"ג (סעיף ה') – ל"ט (סעיף ז')

מיועד לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

סימן ל"ג (סעיף ה')

סימן ל"ד:

נקרעו הרצועות

אם נקרעה הרצועה של התפילין י"א שמותר לתפור אפי' בתוך השיעור שמקיף את הראש והקיבורת, ויתפור דווקא מהצד הפנימי (שלא תהיה התפירה ניכרת מבחוץ, וכן מהני אם מקום התפירה לצד המעברתא). ודווקא תפירה אבל קשירה פסולה. ודווקא תפירה בגידים אבל בחוטים פסול. ולחבר הרצועה מיניה וביה פסול.

וי"א שאם נקרעה הרצועה של ראש במקום שמקיפה את הראש, או הרצועה של יד בשיעור של הקפת הזרוע לקשור את התפילין ולמתוח הרצועה עד האצבע האמצעית ולכרוך על האצבע ג' כריכות ולקשור, אינו מועיל לא קשירה ולא תפירה. אבל אם נקרעה הרצועה אחרי שיעור זה אין התפירה והקשירה פוסלים. וכתב המחצית השקל שבאופן זה ימתח הרצועה שאינה תפורה עד האצבע, ואח"כ יחזור לכרוך הרצועה על הזרוע, אבל י"א שאין הקפידה אלא על השיעור ולא על הכריכה בפועל, אך לענין הקשירה על האצבע ילה"ס. וכתב הבה"ל שאם תפר בגידים מבפנים בזה ודאי יש להקל. והנה בשל יד אם יש כשיעור הנ"ל כשר בלא תפירה ויכול לברך, אך בשל ראש אינו יכול לברך בלי לקשור או לתפור. ומ"מ מחויב להניחם אף אם לא קשר כלל.

להלכה אפשר לסמוך על המתירים בשעת הדחק כדי שלא יתבטל ממצות תפילין. ובתוך השיעור יתפור דווקא בגידים, ומחוץ לשיעור יכול אף לקשור או לתפור בחוטים. אבל לא יברך.

שיטת הט"ז שבשל ראש לא יברך עד שתהיה הרצועה שלימה של ימין עד הטבור ושל שמאל עד החזה. אבל הא"ר ועוד אחרונים סוברים שאין הפסול אלא בכדי הקף הראש. ונכון להחמיר כשיטת הט"ז אם יכול להשיג רצועה שלימה, ובשעת הדחק יכול לברך כשיטת החולקים, ובפרט אם נשאר ב' טפחים אחרי הקף הראש.

אם נפסקה המעברתא מותר לתופרה.

סדר הנחת הפרשיות בבתיים

שיטת רש"י והרמב"ם שנייה קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע. וכן המנהג.

שיטת ר"ת שנייה קדש, והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, שמע. (ודווקא לענין הנחתם, אבל לענין סדר כתיבתם מודה ר"ת לרש"י). ועל כן בשל יד אחר שכתב קדש ווהיה כי יביאך יניח מקום פרשת והיה אם שמוע חלק ויכתוב שמע ואח"כ יחזור ויכתוב והיה אם שמוע. ובשל ראש יכתובם כסדרן, ואח"כ יסדר בבתיים והיה אם שמוע לפני שמע.

סדר הנחתם הנ"ל הוא מצד שמאל של המניח לצד ימין, ובאיטר אזלינן בתר שמאל דעלמא.

אם שינה סדר הנחת הפרשיות הנצרך פסול לכו"ע, וכ"ש אם נתן ב' פרשיות בבית אחד. ואם מניח תפילין של ראש על היד ג"כ צריך להקפיד על הסדר, ואם כתב על ד' קלפים והניחם בבית אחד ילה"ס אם בעי דווקא כסדר.

המהדרים לעשות ב' זוגות תפילין

ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה ב' זוגות תפילין ויניח שניהם.

צורת הנחתם – יניח בשל ראש את של רש"י למטה לצד הפנים ושל ר"ת למעלה, ובשל יד של רש"י לצד הכתף ושל ר"ת לצד היד, ושניהם במקום הראוי לתפילין. ויהיו הרצועות של ר"ת מכוסות ע"י הרצועות של רש"י, ויהיו תפילין של ר"ת קטנים משל רש"י.

סדר הנחתם – יניח ב' התפילין יחד, ויברך ויהדק בבת אחת, כדי שתהיה הנחת שתיהם סמוכה לברכה.

כוונת הנחתם, ואם יש בזה בל תוסיף – יכוון בהנחתם לצאת באותם שהם אליבא דהלכתא, והשאר הם כרצועות בעלמא. שהרי אחד מהם אינו תפילין, וכיון שצריך לכוון למצוה ואם לא כוון לא יצא, ואם כוון בסתמא ג"כ לא יצא להרבה פוסקים, ואינו יכול לכוון באחד כי אינו יודע איזה כשרים, לכן יכוון לצאת באותם העשויים כתקנם, וי"א שאף יש בזה בל תוסיף מדרבנן אם מכוון לצאת

בשניהם. (ואם הניח ב' זוגות כשרים עובר בבל תוסיף ולהט"ז אינו עובר, וכן אם עשה של ראש עם ה' בתים מתחילה, או שהוסיף לו בית אח"כ, עובר בבל תוסיף, להמג"א דווקא אם הניח שם פרשה אחרת, והפמ"ג מבאר דלאו דווקא פרשה אחרת, וצ"ע בדבריו. ולהגר"א אפי' חיבר הבית הנוסף בקשירה עובר). ואם כוון שהבית החמישי יהיה כרצועה בעלמא נחלקו בזה האחרונים. ואם לא קבע בבית החמישי שום פרשה ג"כ פסול. ואסור להניח בבית השלישי שני הפרשיות וכן בבית הרביעי, דיש בזה בל תוסיף והתפילין פסולות.

אם מניח של יד דר"ת ושל ראש דרש"י אינו יוצא יד"ח, ומ"מ בשעת הדחק יניח כך, ולא יברך אלא על של רש"י ואפי' היא של ראש, ויניח את של רש"י תחילה, ויחלוץ של ר"ת תחילה.

אם אינו יכול להניח ולהדק שניהם יחד במקום הכשר לתפילין, יניח של יד ושל ראש כאחת השיטות, (ולא יסלקם) ואח"כ יניח האחרים, ואין בזה הפסק אף לפי מנהגנו לברך גם על של ראש. אבל אם יניח שתי הבתים של יד יש הפסק בין של יד לשל ראש. ועדיף לסמוך הברכה לתפילין של רש"י.

אם אינו יכול להניחם בזה אחר זה, כי אין לו מקום לשניהם מחמת מכה, או שמתבייש להניח שניהם, יניח של רש"י שהם העיקר לדינא, ויברך עליהם, ויהיו עליו בשעת ק"ש ותפילה, ואחרי התפילה יניח של ר"ת בלא ברכה, ויקרא עמהם שמע ווהיה אם שמוע. וגם בזה יכוון לצאת רק במה שכשר וכנ"ל, ולא יחלוץ של רש"י אחר קדושה כי אין לחלוץ לפני ובא לציון, וגם משום שצריך לכוון לחזרת הש"ץ.

כתב הפמ"ג שמי שמניח גם תפילין דר"ת, יניחם לאחר התפילה וכנ"ל.

מי שלובש תפילין כל היום ילבש תפילין של רש"י.

לא יניח ב' זוגות תפילין אפי' אם מניחם אחר התפילה, אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות, שמחמיר על עצמו גם בשאר דברים. והמניחם בפרהסיא מחזי כיוהרא, ואפי' אם מקצת עושים כך, וכ"ש שאם יש שם גדול שאינו נוהג להניחם דמחזי כיוהרא.

כיס התפילין של רש"י ור"ת - לא יניח ב' הזוגות בכיס אחד, ודווקא אם הזמן הכיס לאחד מהם, אבל אם הזמין הכיס מתחילה לשניהם מותר. ואם עשה עבור אחד וקודם השימוש רוצה להחליפו לשני מותר, וכן מותר להניח שניהם אפי' בלא כיס בתיק הטלית. ואם תמיד מניח התפילין בתוך תיק שמכסה גם את המעברתא והתיתורא אין הכיס אלא תשמיש דתשמיש ואין בו קדושה ומותר להחליפו. ויעשה סימן בכל כיס שלא יחליף הכיסים, ואסור להחליף הרצועות או הפרשיות, ואפי' התנה שיוכל להחליפם כשירצה, וי"א דאם עדיין לא הניחו תפילין אלו כלל מותר וצ"ע ד"ל שאינו מותר אלא להוריד לקדושה קלה, אבל כאן מוציאו לחולין. ואם מוצא רצועה

מותר להשתמש בה לשל רש"י (שכך הרוב, והוא עיקר ההלכה), וי"א שאם אין לו אחרת מותר ליטול רצועה משל ר"ת לשל רש"י, אבל לא משל רש"י לר"ת. ותנאי ברצועות מועיל אף להוציאם לחולין, ואולי גם בפרשיות יועיל תנאי להעבירם משל ר"ת לשל רש"י. ועיין בבה"ל שדן אם אומרים שתמא לשמה בעיבוד, אחר שיש בזה מחלוקת.

אם נזדמן לו כיס של ר"ת בתחילה, יעבירו ויניח של רש"י, אבל לכתחילה יזהר שלא יבוא לכך.

בחול המועד אין להניח תפילין דר"ת, ובתשעה באב במנחה יניחם הרוצה.

סימן ל"ה

מספר השורות בפרשיות התפילין - נהגו על פי קבלת הסופרים איש מפי איש, לכתוב פרשיות של יד ז' שיטין בכל פרשה, ובשל ראש ד' שיטין, ואינו מעכב בדיעבד. ואם יש לו קלף קצר עדיף להמעיט מספר השיטין מאשר לכתוב אותיות דקות מאד, (דמצוי בזה קלקולים, וכן מצוי בזמננו, ושומר נפשו ירחק מפרשיות כאלו, אא"כ יודע מי כתבם).

התחלת ראשי השורות - יש קבלה לסופרים בענין התחלת ראשי השורות, והסופרים היום לא מדקדקים בזה, והמדקדקים לא יאריכו או יקצרו הרבה את האותיות לצורך כך.

סימן ל"ו

שינוי בצורת האות - צריך לדקדק לכתוב האות כצורתה, ושלא תדמה לאות אחרת, וכן שלא תשתנה אחר הכתיבה ע"י נקב או קרע או טשטוש, דבכל אלו פסול אם אין צורת האות עליה, אפי' התינוק קוראה כראוי, ואפי' לא היה השינוי אלא במקצת האות.

כתיבה תמה - לכתחילה יכתוב כתיבה תמה כתמונת האותיות המבוארת, אמנם אם שינה ונשארה צורת האות כשר, ודבר שאין לו שורש בגמ' אינו פוסל, ועיין בקונטרס "משנת סופרים" שבו יבואר איך צריך לכתוב לכתחילה, ומה מעכב בדיעבד. (וכן דיני הקפת גויל, חק תוכות, ושלא כסדרן).

נגיעת חלקי האותיות זה לזה - כל האותיות צריך שיהיו חלקיהן מחוברים זה לזה, (מלבד רגלי ה' וק' שא"צ ליגע בגג, אלא יהיה הפסק שאדם בינוני יראהו כשהס"ת על הבימה, ואם נגע אפי' כחוט השערה פסול), ואם אינם מחוברים פסול אפי' נעשה אחר הכתיבה, ואפי' התינוק קוראו כראוי, ואמנם אם התינוק קוראו כראוי מהני תיקון ולא חשיב שלא כסדרן.

תגי האותיות

צריך לתייג אותיות שעטנ"ז ג"ץ, וכן צ' ון'. (והם אותיות שטן עז, והם ב' מקטרגים גדולים, וגם גץ הוא מקטרג, והתגים הם כחבר וחנית להנצל מהם).

עושים ג' תגים קטנים ודקים כחוט השערה, זקופות מעל האותיות. י"א שיעשה אחד מימין ואחד משמאל ואחד באמצע, וי"א ששלשתם למעלה, וכן נוהגים. ונוהגים באלו הארצות לעשות כל תג בתמונת ז' קטנה ודקה מאוד. ויתייג הש' בראש השלישי וע' ט' וצ' בראש השמאלי, וידביקם באמצע ולא בסוף.

צריך שיהיו התגים מופרדים זה מזה- לעיכובא.

תגים שאינם נוגעים בגוף האות פסולים דהוי כאות קטנה בין השיטין, ואין לחברם לאות אלא בידוע שכתבם מומחה דתלינן שהיו מחוברים, אבל בלאו הכי יש למוחקם ולכותבם מחדש, ולהרמ"ע בנפרד לאחר הכתיבה כשר בלא תיקון, ואם מתחילה לא היו נוגעים מועיל תיקון, ולכתחילה יש להחמיר.

אם עשה תגים נוספים או באותיות אחרות אינו מעכב, אך אם אין מחוברים לאותיות יש למוחקם ואפי' בשמות הקדושים, ולכתחילה אין להוסיף תגים. ויזהר אם מוסיף תגים בו' או ב' שלא יתקלקל צורת האות.

אם לא עשו תגים אלו י"א שלא נפסלה האות ויש פוסלים, ועל כן יש לתקנם (ואין בזה משום שלא כסדרן), וי"א שאף למכשירים אם עשה הראש עגול ולא תייג פסול.

משנת סופרים:

לא כולל כל פרטי צורת האותיות

כללי שלא כסדרן

אפי' הקדים אות אחת פסול.

באות עצמה אין פסול שלא כסדרן אם כתב החלק השני לפני החלק הראשון.

אם כתב מקצת אות ולא סיים, יכול להשלים האות שלפניה, אבל אם יש עליה כבר שם אות אינו יכול להשלים. ואין לתקן אלא בדבר שמפורש בספרי הפוסקים שמותר, ואין לסופר לדמות מילתא למילתא (וכמו"כ יש ליזהר במחיקה משום חק תוכות).

החושבים ששלא כסדרן הוא אחר גמר כתיבת הפרשיות טעות בידם.

תגים החסרים אף להפוסלים מותר להשלימם אח"כ.

אותיות מחוברות שלא נשתנתה צורתם, מותר להפרידם אח"כ.

הי' של א' ש' וע' שאין נוגעים באות, וכן רגל ת', או ב' וד' שאין הגג מחובר למעלה, אם תינוק קוראם כצורתם מותר לחבר אח"כ, אא"כ ניכרת ההפרדה להדיא. אבל אם ע"י ההפרדה נראה כאות אחרת כגון ח' שנראית כה' אפי' אם אירע שהתינוק קראה כראוי פסול.

אם אינו מוחק אלא מאריך האות שלא יהיה נראה כשתי תיבות כשר, אא"כ היתה נראית כאות אחרת ובא להאריכה ולתקנה.

אות שנתקלקלה ואין צורתה עליה הוי שלא כסדרן.

ר' שהוסיף נקודה לעשותה ד' פסול.

צורת האותיות - המ"ב האריך בזה בכל פרטי צורת האותיות, ואכמ"ל.

דיני חק תוכות - סת"ם וגט פסולים משום חק תוכות, ואפי' קוצו של י' כיון שמעכב פסול בחקיקה. וכללי חק תוכות הם הפוכים מכללי שלא כסדרן, שאם גרר וביטל צורת האות וכתבה מחדש כשר, ואם גרר ולא ביטל צורת האות פסול.

דיני מוקף גויל - האות צריכה להיות מוקפת גויל מכל צדדיה, וגם קוצו השמאלי של הי' צריך שיהיה מוקף גויל, וצריכה האות להיות מוקפת גויל גם מצידה הפנימי, (ולמעשה יש להחמיר אפי' כשצד אחד בפנים אינו מוקף גויל). אם אחר הכתיבה כבר אינו מוקף גויל, אם יכול לתקן יתקן, ואם אינו יכול לתקן כשר. ותיקון מועיל אפי' נכתבה כל מתחילה, ואין בזה משום שלא כסדרן.

סימן ל"ז:

גודל המצוה שכרה ועונשה

שכר מצות תפילין גדול, שמאריך ימים בעוה"ז, ומובטח שהוא בן עוה"ב, ואין אור של גיהנום שולט בו, וכל עוונותיו נמחלים.

הנמנע מלהניחם אפי' רק לפרקים, (וי"א אף המבטל יום אחד) הוא בכלל פושעי ישראל, ואם הוא בינוני הקב"ה מטה דינו לכף חובה, ואם יש לו רוב עוונות נידון בגיהנום י"ב חודש וגופו כלה ונשמתו נשרפת ואפרו מפוזר תחת רגלי הצדיקים, אמנם כל זה בלא עשה תשובה.

וכל זה דווקא שעושה כך בגלל שהמצוה בזויה בעיניו, אבל אם מפחד שאין לו גוף נקי, אף שחייב להניחם בשעת ק"ש ותפילה שאפשר ליזהר בזה, מ"מ אינו בכלל זה, וכ"ש אם רק כעת אין לו גוף נקי. ואם נמנע מלהניחם מחמת עצלות או ביטול מלאכה או הפסד

מזמן הוא בכלל פושעי ישראל, (אמנם הוא חלוק בעונשו).

יש לזיזתו שיהיו התפילין מונחות במקום שיוצא יד"ח, דאל"כ הרי הוא כמי שלא הניחם כלל.

יזהר לקנות תפילין מסופר מומחה וירא שמים ובעל תורה, וכן יקנה רצועות מאיש הנאמן שעבדם לשמה מעורות טהורות, מפני שהמכשולים בזה מצויים, ולא יחוס על ממונו.

יש להדר אחר תפילין שכתבם אומן בכתב וקולמוס ודיו וקלף נאים.

זמן הנחת תפילין - מעיקר הדין יש להניחם כל היום, אבל כיון שצריך גוף נקי שלא יפיח בהם, ושלא יסיח דעתו מהם, ואין כל אדם יכול לזיזתו בזה, על כן אין מניחים אותם כל היום, אלא בשעת ק"ש ותפילה, שבזמן זה יכול לזיזתו מהפחה והסח הדעת. והקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, ואם לא יכל להניחם בזמן זה יניחם אח"כ שלא להתבטל ממצות תפילין. ואנשי מעשה נוהגים ללמוד אחר התפילה עם תפילין, אך יזהרו מדברים בטלים. וכתב הפמ"ג שאם לא הניח יום אחד ביטל המצוה, ואם הניח רגע אחד קיים המצוה, ומצוה מן המובחר כל היום. וי"א שמן התורה מצותם כל היום, ולדבריהם אם יכול להמנע מלהפיח ומהסח הדעת יש ללבושם כל היום. ואם חושש מיוהרה ילבש של יד ויכסם, ועדיף לעשות של ראש קטנים ולכסות הרצועות. ואשר המקיים כדינו.

הנחת תפילין לקטן

לדעת השו"ע קטן היודע לשמור התפילין בטהרה, שלא יישן או יפיח בהם ושלא יכנס לבית הכסא, חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו, וללמדו הדינים הנצרכים לזה. ולפי זה אם לא קנה לו אביו עד י"ג שנה ויום אחד אין על אביו מצות חינוך, אלא מחויב בעצמו, ואם הוא עני כל ישראל מחויבים לסייעו. ויל"ע אם יכול לקנות תפילין אחד לשני בנים, או שיתן לבנו להניח בזמן ק"ש ותפילה את שלו, עד שיהיה בן י"ג, וצ"ע.

ולדעת הרמ"א יניח תפילין בגיל י"ג שנה ויום אחד, אבל קודם לכן ודאי אינו יודע לשמור כראוי. ועכשיו נהגו להתחיל ב' או ג' חודשים קודם זמן זה. וכתב הפמ"ג שאין חייב אביו לקנות לו תפילין אחר גיל י"ג אלא בלא הביא ב' שערות, אך האמת שאז אינו חייב בחינוך דסמכין אחזקה דרבא. ושיטת הפמ"ג שכן י"ב הלומד תלמוד ומבין יכול להניח תפילין.

חרש השומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע חייב בתפילין. ואם אינו שומע ואינו מדבר אין מוחים בו מלהניחם אם רוצה.

סימן ל"ח:

מי פטור מהנחת תפילין ומי חייב

חולה מעיים וכן מי ששתה משקה המשלשל, פטור מתפילין משום שאין לו גוף נקי, ואפי' אינו מצטער, ואפי' אם הולך בחוץ, ואסור לו להחמיר על עצמו, אא"כ יודע שיוכל להעמיד עצמו בשעת ק"ש ותפילה. א"צ לברך שהחיינו אף אם לא הניחם ל' יום.

שאר חולים אין פטורים מתפילין אלא אם מצטערים בחליים, שמא מתוך הצער יסיח דעתו מהם, ואם רוצה להחמיר על עצמו רשאי.

מי שהולך במכנסיים לבד, אף שמותר לברך כיון שערוותו מכוסה, מ"מ לא יניח תפילין כיון שליבו מגולה.

מי שברי לו שאינו יכול להתפלל בלא הפחה, מוטב שיעבור זמן תפילה ולא יתפלל בגוף שאינו נקי, כיון שגנאי הוא להתפלל ולהפסיק באמצע, אבל ק"ש יקרא בלא תפילין, ויפסיק עד שיכלה הריח, (אבל אם אין ברי אין לו לבטל אפי' תפילה בציבור), ואם יכול להמנע מלהפיח בזמן ק"ש יניחם בין אהבה רבה לק"ש ויברך, ויחלצם אחרי ק"ש. ואם יודע שיכול לעצור עצמו ולסלק של יד להמ"א מותר להניח שניהם, והפמ"ג מפקפק בזה.

נשים ועבדים פטורים מתפילין שהם מ"ע שהזמן גרמא, ואם רצו להניח מוחים בידם (וי"א שלעבדים מותר). וטומטום ואנדרוגינוס חייבים מספק.

צריך לזיזתו מהרהור תאות אשה בזמן הנחת תפילין, ואם אינו יכול לזיזתו לא יניחם, אך יכפה עצמו למשוך הלב ליראת שמים.

אבל - ביום הראשון לאבילות ולמנחמים (ואפי' מת קודם, ואפי' נקבר בלילה) אסור להניח תפילין, מכאן ואילך חייב אפי' באו פנים חדשות, אך לא יניח בפניהם, ואם הניח לא יחלוץ. וי"א שביום השני לא יניח לפני הנץ. ושמועה קרובה (תוך ל' ואפי' ביום ל') כיום הקבורה, ואם שמע כשהוא לבוש תפילין יחלצם. ושמועה רחוקה שאינו אבל אלא שעה אחת מותר להניח תפילין, ואם הוא לבוש והוא באמצע התפילה לא יחלוץ אלא מנעליו, ואם בא לידי בכי יחלוץ התפילין. ואם מת או נקבר בחול המועד מניח תפילין גם בחול המועד, וגם ביום הראשון לאבילות. ואם נקבר ביו"ט שני מניח תפילין באסרו חג.

תשעה באב - חייבים בו בתפילין.

חתן ושושביניו ובני החופה פטורים מתפילין, משום דשכיח שכרות וקלות ראש, ודדוקא במקום החופה. וכתב בתשובת רמ"א דהאידיא חייבים החתן וכל בני

החופה בתפילין, שהרי החתן חייב בק"ש, וי"א דפטורים מתפילין ותפילה בעת המשתה אם החתן אצלם, וי"א שבתפילה חייבים. והמנהג כהרמ"א.

עוסק במצוה

כותבי סת"ם פטורים מהנחת תפילין כל היום, חוץ מבזמן ק"ש ותפילה. ותגריהם ג"כ פטורים אע"פ שמרוויחים ממון, אם עיקר כוונתם להמציאם לצריכים להם ולא להשתכר בהם, ואם כוונתם לשניהם בשוה חשיב עוסק במצוה. והכותבים עצמם אע"פ שכוונתם להשתכר י"ל דאפ"ה חשיב עוסק במצוה. וכן תגרי תגריהם, וכל העוסקים במלאכת שמים.

ואם היו צריכים לעשות מלאכתם בשעת ק"ש ותפילה לדעת הרמ"א וכן הלכה פטורים מק"ש ותפילה, דהעוסק במצוה פטור ממצוה שיש טורח לעשותה, כיון שכבר התחיל במצוה, ואפ"ה המצוה השניה גדולה יותר, ואפ"ה לא יתבטל מהמצוה הראשונה שכל העוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח לקיים מצוות אחרות. ואם יכול לעשות שניהם בלי טורח יעשה שניהן.

ודווקא כשהתחילו לכתוב קודם, אבל אסורים להתחיל לכתוב כשהגיע זמן המצוה ואם התחיל באיסור אינו חייב להפסיק, (ואם קונה התפילין מפרש בים, מותר אם משער שישאר לו זמן לקרות, ואם יכול יקרא פרשה אחת קודם וכתב בה"ל דיש לדון בזה למה יחטא בשביל שיזכה חברו, ומסתמא לא יכניס סופר עצמו לכתוב יום ולילה שלא ישאר לו פנאי לשום מצוה, ולקבלת עול מלכות שמים).

ודווקא העוסק במצוה, אבל המקיים מצוה (כגון שכבר לבוש תפילין) ואינו עוסק בה, אינו פטור ממצוה. ההולך להקביל פני רבו או לפדות שבויים הרי הוא בכלל עוסק במצוה.

מצטער ואפ"ה מפני הצינה, ומי שאין דעתו מיושבת ואינו יכול ליישבה, פטור מהנחת תפילין כל היום, זולת בשעת ק"ש ותפילה.

הקורא בתורה פטור מהנחת תפילין כל היום זולת בשעת ק"ש ותפילה. (ואפשר שדווקא בתורה אבל בגמ' חייב. והעולם לא נהגו לחלק בזה, והגר"א סובר שמי שתורתו אומנותו פטור בכל גוונא). ודווקא באמצע לימודו אבל אם לא התחיל חייב להניח, והעולם נוהגים להקל בזה, ומשמע מהגר"א שאם הם מונחות עליו ובא ללמוד לא יסירם. ואם באמצע לימודו אף שאינו מחויב רשאי להפסיק, ואף שלשאר המצוות מחויב להפסיק, תפילין שאני שעיקר תועלתם הוא "למען תהיה תורת ד' בפיך". ולהגר"א אין הפטור אלא למי שתורתו אומנתו כרשב"י וחבריו.

לא יחלוץ תפילין לפני רבו המובהק שרוב חכמתו הימנו, אלא יפנה לצד אחר כדי שלא יגלה ראשו בפניו.

ואם חולצם סמוך לחשיכה לא יחלוץ קודם רבו, שנראה כמורה הלכה בפני רבו שיש לחולצם.

היה צריך תפילין ומזוזה ואין ידו משגת אלא לאחד מהם תפילין קודמים, מפני שהם מצוה שבגופו, וקדושתם חמורה ממזוזה. ולדין שמניחים רק בשעת ק"ש ותפילה, מזוזה קודמת אם יכול לשאול תפילין.

מנודה ומצורע אסורים להניח תפילין, וי"א שיניחו בלי ברכה, וי"א שגם יברכו.

סימן ל"ט:

מי כשר לכתבת סת"ם

עבד אשה טומטום ואנדרוגינוס פסולים לכתבת סת"ם.

קטן אע"פ שהגיע לחינוך פסול לכתבת סת"ם, ואף אחר י"ג שנה אם ספק אם הביא ב' שערות פסול, אא"כ נתמלא זקנו (שיש רבוי שער ואפ"ה קצר), או שעברו רוב שנותיו, או שנולדו בו סימני סריס. וגדול שנבדק אח"כ ונמצא שיש לו ב' שערות כשר למפרע, אבל מה שכתב בתור קטן פסול. ואם הוא בן י"ח משמע מהמ"א דהוי כנתמלא זקנו, והשיגו עליו כל האחרונים (ומ"מ אין בידנו לפוסלם), ובפמ"ג משמע דאין כשר אלא ביש לו מעט זקן. ואם צמחו שערות גדולות משני צידי הפנים ומצד הסנטר אפשר דחשיב נתמלא זקנו. ולמעשה וקודם שיש לו זקן אין להקל לכתוב, ואם כתב וי"א לבודקו צ"ע. ובבן י"ח אין להחמיר בדיעבד.

חרש או שוטה שכתבו סת"ם הפמ"ג מסתפק בזה.

עכו"ם או כותי פסולים לכתבת סת"ם.

מומר לעבודת גילולים, או מומר לחלל שבת בפרהסיא (ובאיסור דרבנן יש להחמיר לכתחילה, ובדיעבד צ"ע), פסולים לכתבת סת"ם, אבל לשאר עבירות כשר אא"כ עושה להכעיס דשביק התירא ואכיל איסורא, אבל אם לוקח מן הבא בידו לא חשיב להכעיס (וי"א שצריך גניזה), ומומר לתפילין אף שאינו עושה להכעיס פסול, אא"כ עושה לתיאבון, אך צריך לבדוק שיוודע הלכות כתיבת סת"ם, ומותר לתפילה של יד או של ראש ג"כ דינו כנ"ל, אמנם אם מניחם על מצחו אף שעובר עבירה אין למונעו מכתבת סת"ם דשמא היו על מקומם רגע אחד. ולכתחילה יש להחמיר אף במומר לתאבון, אע"פ שאחרים עומדים על גביו. מומר לעבודת גילולים שהוא אדוק בה שכתב סת"ם צריכים שריפה.

מוסר לאנשים אפ"ה לתאבון ואפ"ה פעם אחת פסול לכתבת סת"ם.

דיני עשית שאר דברים ע"י הפסולים לכתובה - כל הפסולים לכתובת תפילין פסולים לכל תיקון עשיתם, וכגון חפוי הבתים ותפירתם (ובזה אין להחמיר בדיעבד בכן י"ג דלא ידעינן שהביא ב' שערות) ועשית הש', ותיקון אות, וכריכת שער על הפרשיות, אבל עבוד הקלף כשר בנכרי שישראל עומד על גביו, וכן בקטן, וכן כשר באשה. וגרירת דבק שבין אות לאות יש ליזהר לכתחילה (ובס"ת יגרור צדדי האותיות ויחזור ויכתוב). ובתיבה הנראית כשניים יכול להאריך האות ע"י אלו הפסולים, וכן בעשית התגים, או העברת קולמוס לשומרו שלא ימחק. וילה"ס אם ה' של הא' והש' אינם נוגעים באות והתינוק מכירם אם יכולים פסולים לחברם. י"א שקשר של ד' ושל י' אין לעשותם ע"י הפסולים, וקטן בן י"ג יש להכשיר בגדול עומד על גביו לעשו לעצמו, וכשיגדל יתירו ויעשהו מחדש. ותפירת ס"ת יש להחמיר לכתחילה, ואם יודע המקומות שתפרה יתירם ויחזור ויקשרם, ואם אינו יודע אין להחמיר בדיעבד, ובמקום שנוהגים שהנשים תופרות יש להקפיד לכהפ"ח בתפירה ראשונה ואחרונה.

גר שחזר לדתו מחמת יראת מיתה (אע"פ שהיה לו למסור נפשו) כשר להנחת תפילין, והמ"א כתב שאף אם שומר התורה בצינעא ומתעצל בהנחת תפילין אין להקל, ואם ירא אף בצינעא כשר.

גר תושב י"א שפסול לס"ת וכשר לתפילין ומזוזות, וי"מ דאיירי בקיבל עליו כל המצוות חוץ מאיסור נבילה, ואין נראה. ויש פוסלים בכל גוונא. ממזר כשר לכתובת ס"ת.

אפיקורוס האדוק לעבודת כוכבים שכתב תפילין ישרפו עם אזכרותיהם, וי"א שיגנזו. ואם נמצאו ברשותו ואין ידוע מי כתבם יגנזו מספק. ואפיקורוס שאינו מאמין לדברי רז"ל אף שלעניינים אחרים הוא אפיקורוס פרשיותו נגנזות, ואם ראו אחרים שעשה הכל כהלכה צ"ע. נמצאו ביד עכו"ם ואין ידוע מי כתבם כשרים, דתלינן שישראל כתבו.

הלכות רכילות: כלל ה':

איסור שמיעת וקבלת רכילות

אסור להאמין לרכילות, והמאמין עובר על לא תשא שמע שוא, מלבד שאר הלאווין והעשין המוזכרים בפתיחה, ואסור לשמוע רכילות אף אם חושב שלא להאמין, ומ"מ אם חושב שצריך לשמוע כדי להנצל מנזק מותר לשמוע, אך לא יאמין אלא יחשוש לדברים.

אם רואה דברים ניכרים שחבירו רוצה להזיק לו, מותר לחקור אחר הדברים כדי להמנע מהנזק.

כמו לענין לשון הרע כך הוא לענין רכילות, שאין מותר לקבל הרכילות אלא לענין למיחש, אבל אין לקבל את הענין אפי' לספק, ולא לעשות שום דבר לחבירו מחמת זה, או להמנע מלעשות מה שצריך לעשות עבורו, או לשונאו.

אף אם נתברר לו שמה שסיפרו לו הוא אמת, אם היה יכול לדנון לכף זכות ולא עשה כך הרי הוא בכלל איסור קבלת רכילות. מי שעבר וקיבל רכילות תקנתו שיוציא הדברים מליבו (כגון שיחשוב שחסר פרט שמשנה את משמעות הסיפור), ויקבל על עצמו להשמר מלשון הרע ורכילות, ויתודה, ובזה יתקן את האיסור, אם לא סיפר לאחרים.

כלל ו':

דיני קבלת רכילות

אסור לקבל רכילות אפי' סיפר הדבר בפני ג' (ומותר רק למיחש), וכן אם סיפר הרכילות בפני האדם ושתק אף שאין דרכו לשתוק אסור לקבל, ואפי' שניים סיפרו לו, או שיצא על כך קול בעיר אסור, ואפי' שמע ממסיה לפי תומו אסור.

אם שמע מאיש הנאמן לו כשניים דקים ליה בגוויה טובא שאינו משקר או מגזים כלל ומאמין לו אף בשאר דברים, מעיקר הדין מותר לקבל (לעצמו, אבל לאחרים לא יספר אם אין תועלת בדיעתם), ואסור להזיק לחבירו או לגנותו מחמת זה. ואם הנאמן שמע מאחרים אין לו יתרון משאר אדם. והסכימו הפוסקים שבזמננו אין אדם נאמן כבי תרי, ועל כן אסור לקבל ומותר רק לחוש.

ואם המספר עובר איסור בסיפורו (שאינו מספר לתועלתו) כ"ש שאין להאמין, שהרי המספר חשוד גם לשקר. אם אירע לו איזה נזק, אסור לחשוד בחבירו שהוא הגורם לזה.

אם ראה דברים הניכרים שאמת מה שסיפרו לו, אין מותר להאמין אלא באופן שא"א לשופטו לזכות, והדבר הניכר יהיה בעמם הסיפור ממש, וידע אותו מעצמו ולא מאחרים, ואז מותר לשמוע אם יש לו תועלת להבא, ומותר להאמין אבל לא לספר לאחרים או להפסידו.

המלשין על חברו אין מותר להלשינו אא"כ יהיה לו תועלת להבא ואינו יכול להציל עצמו באופן אחר, ואין לסמוך בזה על דברים הניכרים ולהפסידו מחמת זה.

כלל ז':

פירוט כל האופנים לאיסור רכילות

איסור רכילות הוא בין אם המספר או מי שמספרים עליו הוא איש או אשה, קרוב או רחוק, ואפי' אם עשו דבר לאביו או לאמו אסור לספר להם, ואסור לומר רכילות גם על קטן.

אסור לדבר רכילות גם על עם הארץ, והמספר על ת"ח עווננו גדול יותר (כי על פי הרוב אינו לגמרי אמת, ומבטל המצוה להתחבר עם החכמים, ומעורר יותר שנאה כי השפעת הת"ח גדולה יותר. וכ"ש אם מספר על רב העיר).

אסור לספר רכילות לקרובי מי שעשו לו רע, כי ודאי יכנס בליבם שנאה עליו.

המספר על ישראל בפני נכרים עווננו גדול מסתם רכילות, כי מצוי שגורם לו נזק וצער.

אסור לקבל רכילות מאשתו ויגער בה כשמספר לו, כי מלבד עוון רכילות מצוי לבוא עי"ז למריבות ודאבון נפש.

כלל ח':

אבק רכילות

המספר לחבירו ששאלו אדם אחד אודותיו ואמר "איני רוצה לדבר" הרי זה אבק רכילות.

המשבח אדם בפני חברו באופן שיתכן שיהיה לשומע תרעומת על מי שסיפר עליו, ויוכל להגרם לו רעה, הרי זה אבק רכילות.

המספר דבר שאינו גנאי אך דרך מקצת בני אדם להקפיד הרי זה אבק רכילות.

אסור לגלות סוד שסיפר לו חברו בסתר, אע"פ שאין בזה משום רכילות.

כלל ט':

רכילות לתועלת

מותר לומר רכילות לתועלת, אך יש בזה ה' תנאים-

א' שיתבונן אם הדבר באמת רע כמו שהוא חושב.

ב' שלא יגדיל את הרע יותר ממה שהוא באמת.

ג' שיכוון רק לתועלת.

ד' שאינו יכוללסבב התועלת באופן אחר.

ה' מדובר שלא תגרם רעה ממש יותר מכפי הדין למי שמספר עליו.

השומע שאדם מתכוון להזיק לפלוני, ויודע שבאמת כוונתו לעשות כך, מותר לספר לו כדי שישמר ממנו, אך יתבונן שלא יגרם להיפך להגדלת הריב ביניהם.

אם מספר רכילות לתועלת באופן שיתכן שהשומע יקבל הדברים בודאות ויעשה מעשה על פי זה אסור לספר, אמנם אם הם שניים שראו בעצמם מותר מצד איסור רכילות, אבל יש בזה משום מסייע ידי עוברי עבירה, אם יפעל נגדו שלא כדין.

אין חילוק באיסור רכילות בין מספר בעצמו, או שחבירו שואלו, ואם מותר לספר צריך לספר אע"פ שאינו שואלו.

אסור לספר רכילות אע"פ שאם לא יספר יחשדו בו בדבר זה.

הח"ח מביא דוגמאות מעשיות לבאר כל פרטי ההלכות הנ"ל. (קניית סחורה פגומה. שותפות מסחרית. ושידוכים).

כללו של דבר - האדם צריך לשום עיניו ולבו על דרכיו ובפרט על מוצא פיו, שלא להתערב בעניינים שבין אדם לחבירו, אם לא שידע מתחילה את הענין בבירור לאמיתו, ולכוון לתועלת ולא מצד שנאה, ולראות את הנולד מדיבורו שלא יצא מגדר הדין ח"ו, ואז יהיה ד' בכסלו שלא ילכד בפח היצר.

תחילת הקדמת ספר שמירת הלשון:

כתיב "שומר פיו ולשונו שומר מצוות נפשו" וצריך ביאור במה שמירת הפה והלשון מונעים צרות יותר משאר העניינים. והביאור בזה כי האדם יש לו רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים, ועליהם מולבשים רמ"ח אברים ושס"ה גידים גשמיים, וכנגדם יש רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, והמצוות מחלוקות לאברים, והמקיים מצוה באבר מסוים המצוה מחיה את האבר הזה, והמקיים כל המצוות השלים כל האברים, ואם חסר לו מצוה אחת יחסר לו בנפשו אותו אבר לעת"ל לנצח ויהיה בעל מום.

ואם יהיה האדם מכת מספרי לשון הרע הרי הוא מקלקל את חוש הדיבור והשמיעה, והם יחסרו לו לעת"ל, וחושים אלו הם החושים הראשיים שבהם תלוי צורת האדם ושלמותו. ואף אם לא יחסרו לו לגמרי כי עשה בהם גם מצוות, מ"מ יתקלקלו ויגרם לו בושה גדולה לעת"ל, והבושה תהיה נצחית וכמו שאמר חז"ל שלעת"ל הכל מתרפאים חוץ מבעל לשון הרע.

לפרטים והערות נא להתקשר ל-

052-7692282. בין 19:00 20:00.

ניתן לקבל את הגליונות החודשיים באופן

קבוע בדואר או במייל-

tamtzisschas@gmail.com

עד כה יצאו לאור חוברות "תמצית" על מסכת ברכות, מסכתות סדר מועד, יבמות, כתובות, נדרים, נדה, וכן תמצית המקרא, נ"ך, וספרי מוסר.

נקודות מכירה בירושלים, בני ברק, מודיעין עילית, אשדוד, ורכסים.

מי שחוזר על מסכת שלימה זכאי לקבל חינם חוברת תמצית על המסכת במקומות הנ"ל.

ניתן לשמוע שיעורים קצרים על הדף היומי בקול הלשון טל' 03-6171111, ולהקיש 12334.

לשיעור דף היומי ברבע שעה להקיש 1. (נמסר מידי יום בשעה 22:25).

סיכום שבועי 7 דפים ברבע שעה להקיש 2. (נמסר במוצאי שבת קודש בשעה 22:15)

(שיעורי חודש זה- נדרים פ"ד- צ"א. נזיר ב'- ז'. נזיר ח' - י"ד. נזיר ט"ו - כ"ב).

שיעור חזרה על כל מסכת נדרים (שעה וחצי) להקיש 3.

בחסות "דפוס איכות" המרכז להדפסת חוברות וקונטרסים.

משלוחים לכל רחבי הארץ.

1599-529100

מחשבת
התורה

ארגון לעידוד הלימוד בתורה

אין לך אדם שאין לו שיעור

הקמת שיעורי תורה וקבוצות לימוד - הדרכה • סיוע • ליווי

office@machahevet.org | 1800-600-613

